

DOI: 10.33270/05267202.11
УДК 343.98:343.132:351.746.2

КОБЕЦЬ Микола*

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки, Національна академія внутрішніх справ

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2233-0946>

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж як негласна слідча (розшукова) дія: тлумачення, правові аспекти

Анотація. У процесі дослідження порушено проблематику з визначення поняття зняття інформації з електронних комунікаційних мереж з позиції технічної термінології. На практиці це зумовлює деякі правові неузгодженості та юридичні колізії під час ведення кримінального провадження, що й визначає мету цієї статті. Методологічне підґрунтя дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема діалектичний, формально-логічний (абстрагування, логіки, індукції, дедукції, синтез), системний аналіз, соціологічний, термінологічний, теоретичне узагальнення. Наукова новизна здобутих результатів полягає в конкретизуванні визначення поняття зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Крім того, здійснено порівняння понять прослуховування телефонних переговорів і зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, що використовують у чинних законодавчих актах, а також у цьому контексті здійснено правовий акцент на використанні терміну «телефонних розмов». Проаналізовано законодавчі акти й міжнародні нормативно-правові документи, що регулюють зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Запропоновано до електронних комунікаційних мереж відносити такі види зв'язку, як телефонний електрозв'язок, IP-телефонія, радіорелейний зв'язок, стільниковий радіозв'язок (мобільний зв'язок), супутниковий радіозв'язок. Узагальнено головні ознаки, з яких формується негласна слідча (розшукова) дія зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Для здійснення ефективного досудового розслідування слід ввести єдину технічну термінологію, ураховуючи основні позиції чинних законодавчих актів, що регулюють електронну комунікацію, що є практичною складовою під час вирішення процесуальних питань зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж у кримінальному провадженні.

Ключові слова: прослуховування телефонних переговорів; втручання у приватне спілкування; телекомунікація; канали зв'язку; засоби комунікації; слідчі (розшукові) дії.

Історія статті:

Отримано: 06.03.2026
Прийнято: 09.04.2026
Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Кобець М. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж як негласна слідча (розшукова) дія: тлумачення, правові аспекти. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 2 (72). С. 103–116. DOI: 10.33270/05267202.11

*Відповідальний автор

© Кобець М., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

У вік сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дедалі більшого значення набуває необхідність застосування правоохоронними органами сучасних методів і засобів отримання інформації, зокрема з електронних комунікаційних мереж, для протидії кримінальній протиправності. Це зумовлено тим, що люди під час спілкування між собою найчастіше використовують різні способи та засоби комунікації. Особливо це стосується осіб, які готують або вчиняють кримінальні правопорушення, а також безпосереднього моменту вчинення протиправних дій. Застосування такого способу отримання інформації надає можливість ефективно виявляти та розслідувати кримінальні правопорушення.

У зв'язку з цим законодавець надає можливість правоохоронним органам здійснювати втручання у приватне спілкування й отримувати доказову інформацію під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, яка передається електронними комунікаційними мережами, що доводить причетність особи (осіб) до підготовки чи вчинення злочину. Тому під час виявлення та розслідування кримінального правопорушення є нагальна потреба у документуванні значущої інформації, яка може бути використана як доказ у кримінальному провадженні. Для вирішення цієї потреби з розслідування відповідних кримінальних правопорушень і з огляду на реалії сьогодення законодавець увів до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) такий різновид слідчих (розшукових) дій, як зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, яка здійснюється у межах негласних слідчих (розшукових) дій¹. Однак на відміну від слідчих (розшукових) дій, передбачених главою 20 КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії мають інші особливості процесуального оформлення, передбачені главою 21 КПК України². Загалом дії, пов'язані з отриманням інформації під час втручання у приватне спілкування правоохоронцями, мають передбачати підвищений контроль і нагляд за дотриманням законності ініціаторами та виконавцями таких дій, зокрема прокуратурою (згідно з п. 2 ст. 131-1 Конституції України³), суду. Наглядова діяльність суду пов'язана з тим, що слідчий суддя розглядає клопотання на проведення негласної слідчої (розшукової) дії стосовно особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та ухвалює своє

рішення щодо її проведення (ст. 248 КПК)⁴. У такому випадку слідчий суддя оцінює правомірність дій ініціатора та виконавця таких дій. Підвищений контроль і нагляд за діями зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж пов'язаний з тим, що такі дії належать до тимчасового обмеження конституційних прав людини та громадянина згідно зі ст. 31, з урахуванням ст. 64, Конституції України⁵. При цьому не допускається порушення прав і свобод людини та громадянина. Згідно зі ст. 163 Кримінального кодексу України, за порушення таємниці листування, *телефонних розмов*, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, передбачено покарання⁶. Також суттєва відмінність негласних слідчих (розшукових) дій щодо інших слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що вони здійснюються приховано від суб'єкта протиправної діяльності, коли відомості про кримінальні правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Якщо порівняти види негласних слідчих (розшукових) дій, то зняття інформації з електронних комунікаційних мереж вважається одним із найзатребуваніших. Це підтверджують результати спілкування (опитування) з практичними працівниками (період 2020–2025 рр., загалом опитано майже 500 осіб) під час занять із курсу підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників слідчих й оперативних підрозділів у Національній академії внутрішніх справ. Затребуваність такої негласної слідчої (розшукової) дії зумовлено тим, що електронними комунікаційними мережами активно користуються не лише в побутовій (особистій), комерційній, службовій сферах для здійснення телефонних розмов, передавання сигналів, даних, параметрів кінцевих засобів комунікацій (електрозв'язку), а й у протиправній діяльності, тобто особи, які готують чи вчиняють злочин. Результати такої фіксації покращують доказову базу у кримінальному провадженні.

Теоретико-правові та прикладні підходи до зняття інформації з електронних комунікаційних мереж під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень вивчають у межах таких напрацювань (розробок), як: умови автономного доступу до інформації під час зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (Hryshchenko, & Stepanov, 2021); нормативно-правове регулювання у сфері протидії несанкціонованому втручання у роботу інформаційно-телекомунікаційних систем, комп'ютерних мереж чи мережі

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Там само.

³ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254K/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁵ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254K/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁶ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

електрозов'язку (Dryzhakova, 2023); способи вчинення злочинів, пов'язані з несанкціонованим доступом до комп'ютерних мереж і мереж електрозов'язку (Krymskyi, 2020); зняття інформації з електронних комунікаційних мереж: фокус новел (Lutsyk, 2022); правове регулювання в ЄС доступу до інформації в електронних комунікаційних мережах (Prokorpchenko, 2025); актуальні питання нормативно-правового забезпечення у сфері спеціальних технічних засобів зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації (Rendarenko, & Sharko, 2025); технічні засоби для негласного зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (Stepanov, & Hryshchenko, 2021) та ін.

Досліджують проблеми негласних слідчих (розшукових) дій як різновид слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування в таких напрямках, як: особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій в законодавстві Німеччини та України (Poplavska, 2024); негласні слідчі (розшукові) дії в умовах особливих правових ситуацій: проблеми допустимості доказів (Humeniuk, 2024); негласні слідчі (розшукові) дії в умовах війни: окремі теоретичні та практичні аспекти (Tahiev, Puzyrov, & Ivashko, 2023); негласні слідчі розшукові дії в оперативно-розшуковій діяльності (Zinevych, 2024); негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: їх спільні та відмінні риси і проблеми нормативного регулювання (Shai, 2021); результати негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування: проблемні питання використання в кримінальному провадженні (Shcherbyna, 2024) та ін.

Проте нині бракує досліджень із проблематики теоретико-правового та практичного аспектів з позиції технічної термінології такої негласної слідчої (розшукової) дії, як зняття інформації з електронних комунікаційних мереж під час розслідування кримінальних правопорушень, що й зумовлює актуальність обраної тематики, визнаючи подальші напрями наших наукових розробок.

Матеріали та методи

У процесі дослідження проблематики з визначення поняття зняття інформації з електронних комунікаційних мереж з позиції технічної термінології використано методологічний інструментарій. Поєднання загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання використано для досягнення поставленої мети цього наукового доробку. Основоположну засаду методології публікації становить діалектичний підхід, який дає змогу обґрунтувати об'єктивність в оцінюванні дійсності.

У цьому контексті застосовано діалектичний метод для поглиблення вивчення понятійного апарату аналізування проблематики ведення єдиного підходу та стандартизації термінологічних понять у правовій сфері. Водночас застосовано

систему методів наукового пізнання. Формально-логічний (абстрагування, логіка, індукція, дедукція, синтез) використано для з'ясування змісту досліджуваних питань, а саме для узгодженості технічної термінології у законодавчих актах. За допомогою термінологічного методу, з огляду на нормативну наукову лексику, що сприятиме нормалізації, стандартизації, упорядкуванню національної термінології, досліджено поняття зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Соціологічний – у процесі спілкування (опитування) з практичними працівниками щодо проведення ними дій зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж під час занять із курсу підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників слідчих та оперативних підрозділів у Національній академії внутрішніх справ (період 2020–2025 рр., загалом опитано майже 500 осіб). За допомогою методу системного аналізу окреслено головні ознаки, з яких формується негласна слідча (розшукова) дія зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Метод узагальнення застосовано для формулювання висновків.

Результати й обговорення

Для визначення поняття «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» насамперед з'ясуємо, як тлумачать термін «електронні комунікації», що є ключовим словом у цьому понятті з позиції телекомунікації. Відповідно до ч. 28 ст. 2 Закону України «Про електронні комунікації» електронна комунікація (телекомунікація) – це передавання та/або приймання інформації незалежно від її типу або виду у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою технічних засобів електронних комунікацій¹. Своєю чергою, згідно з п. 130 ст. 2 відповідного закону, технічні засоби електронних комунікацій – обладнання, зокрема із встановленим програмним забезпеченням, станційні та лінійні споруди, призначені для організації електронних комунікаційних мереж². Водночас, відповідно до п. 25 ст. 2 цього закону, електронна комунікаційна мережа є комплексом технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг³. Ураховуючи зазначене, можна сформулювати висновок, що електронна комунікація – це технічне обладнання, яке застосовують для передавання чи приймання різного виду інформації, сигналів тощо радіохвилями чи наземними каналами зв'язку, а електронна комунікаційна мережа, на відміну від електронної комунікаційної системи, передбаченої ст. 1 Закону України «Про

¹ Про електронні комунікації: Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#top>

² Там само.

³ Там само.

захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах»¹, – це саме наявність станційних і лінійних споруд. Причому споруди електронних комунікацій, згідно з п. 122 ст. 2 Закону України «Про електронні комунікації», – це будівлі, контейнери, вежі, щогли, опори, антенно-фідерні пристрої, лінії зовнішнього електропостачання, кабельна каналізація електронних комунікаційних мереж, інші станційні та лінійно-кабельні споруди, будинкові розподільні мережі, що використовують для організації електронних комунікаційних мереж².

Аналізуючи матеріали у сфері електронної комунікації (телекомунікації), вважаємо, що до електронних комунікаційних мереж можна віднести такі види зв'язку, як телефонний електро-зв'язок, IP-телефонія, радіорелейний зв'язок, стільниковий радіозв'язок (мобільний зв'язок), супутниковий радіозв'язок.

Дії зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж регулюють відповідні нормативно-правові акти, зокрема ст. 31 Конституції України³, ст. 263 Кримінального процесуального кодексу України⁴, п. 9 ч. 1 ст. 8 та ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»⁵, укази Президента України «Про впорядкування виготовлення, придбання, та застосування технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку» від 13 квітня 2001 року № 256⁶ та «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів» від 7 листопада 2005 року № 1556⁷, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок розроблення, виготовлення, реалізації та придбання спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання

інформації» від 27 жовтня 2001 року № 1450⁸ та ін. Власне процедуру надання дозволу на перехоплення комунікацій затверджено листом Верховного Суду України від 19 листопада 1996 року № 16/6 «Про тимчасовий порядок розгляду матеріалів про дачу дозволів на проникнення до житла чи іншого володіння особи, накладення арешту на кореспонденцію і виїмку поштово-телеграфних установ та зняття інформації з каналів зв'язку (телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції)»⁹ і наказом Генеральної прокуратури України, МВС України Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»¹⁰.

Під час здійснення дій зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж ініціатори та виконавці такої дії мають також враховувати та дотримуватися міжнародно-правових документів, які регулюють цей напрям, оскільки Україна є підписантом міжнародних нормативно-правових актів з прав людини. Дії зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж можна віднести до одного зі способів втручання у приватне спілкування, згідно зі ст. 258 КПК¹¹, оскільки телефонні розмови чи листування, що фіксуються, можуть стосуватися особистого й сімейного життя особи. У цьому контексті слід враховувати норму ст. 87 КПК України, що

¹ Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 5 лип. 1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

² Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-ІХ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#top>

³ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254К/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁵ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

⁶ Про впорядкування виготовлення, придбання та застосування технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку : Указ Президента України від 13 квіт. 2001 р. № 256/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1450-2001-%D0%BF#Text>

⁷ Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів : Указ Президента України від 7 листоп. 2005 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556/2005#Text>

⁸ Про затвердження Положення про порядок розроблення, виготовлення, реалізації та придбання спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації : постанова Кабінету Міністрів України від 27 жовт. 2001 р. № 1450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1450-2001-%D0%BF#Text>

⁹ Про тимчасовий порядок розгляду матеріалів про дачу дозволів на проникнення до житла чи іншого володіння особи, накладення арешту на кореспонденцію і виїмку поштово-телеграфних установ та зняття інформації з каналів зв'язку (телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції) : лист Верховного Суду України від 19 листоп. 1996 р. № 16/6. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v16_6700-96#Text

¹⁰ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовт. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

¹¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

«недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини»¹. Інколи обвинувачені опротестовують у Європейському суду з прав людини порушення щодо них загальних норм з прав людини правоохоронцями, а саме – результати дій зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, посилаючись на відповідні міжнародно-правові документи. Тому проаналізуємо цю дію відповідно до чинних міжнародних-правових документів. Згідно зі ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України². Тому ці міжнародні норми під час зняття інформації з електронних комунікаційних мереж слід також враховувати. Зокрема, відповідно до ст. 12 Загальної декларації прав людини, прийнятої резолюцією Генеральної асамблеї ООН 10 грудня 1948 року:

«1. Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких посягань»³.

Водночас згідно зі ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (м. Рим, 04.XI.1950 р.):

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб»⁴.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254K/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

³ Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. док. від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

У ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого резолюцією Генеральної асамблеї ООН 16 грудня 1966 року, зазначено, що:

«1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію»⁵.

У Резолюції Ради Європейського Союзу від 20 червня 2001 року «Про оперативні запити правоохоронних органів стосовно громадських телекомунікаційних мереж та послуг»⁶, з урахуванням вимог щодо законного перехоплення телекомунікацій правоохоронними органами, зазначених Резолюцією Ради Європейського Союзу від 17 січня 1995 року «Про законне перехоплення телекомунікацій»⁷, встановлено, що за запитами правоохоронних органів відповідно до внутрішнього законодавства всі види телекомунікацій можуть підлягати перехопленню та/чи пошуку під час ведення розслідування⁸.

Аналізуючи та підсумовуючи загальний перелік нормативно-правових актів, можна дійти висновку, що дії зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж визначено у межах процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів.

У межах процесуальних дій Кримінальний процесуальний кодекс України ст. 263 надає можливість під час досудового розслідування здійснювати дії зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж і відносить такі дії до різновиду слідчої (розшукової) дії як негласна слідча (розшукова) дія⁹. Цей законодавчий акт, з позиції кримінального процесу, у ч. 1 ст. 263 КПК України тлумачить зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг) як різновид втручання у приватне спілкування, що проводиться без відома осіб, які використовують засоби електронних комунікацій (телекомунікацій) для передавання інформації, на

⁵ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнар. док. від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

⁶ Про оперативні запити правоохоронних органів стосовно громадських телекомунікаційних мереж та послуг : міжнар. док. від 20 черв. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_234#Text

⁷ Про законне перехоплення телекомунікацій : міжнар. док. від 17 січ. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_235#Text

⁸ Про оперативні запити правоохоронних органів стосовно громадських телекомунікаційних мереж та послуг : міжнар. док. від 20 черв. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_234#Text.

⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження¹. У цій частині ст. 263 КПК законодавець використав текст поняття електронних комунікаційних мереж, що зазначено у п. 25 ст. 2 Закону України «Про електронні комунікації», а саме «комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг»². Електронні комунікаційні послуги, своєю чергою, згідно з п. 27 ст. 2 Закону України «Про електронні комунікації», – це послуги, що полягають у прийманні та/або передаванні інформації через електронні комунікаційні мережі, крім послуг з редакційним контролем змісту інформації, що передається за допомогою електронних комунікаційних мереж і послуг³. Інакше кажучи, це надання організаціями чи компаніями у сфері електронних комунікацій можливості користувачам засобів комунікації здійснювати телефонні розмови чи передавати дані, сигнали тощо між абонентами. Ці послуги унормовано в Законі України «Про електронні комунікації»⁴.

У частині 3 статті 263 КПК України законодавець надає поняття «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» і тлумачить його як дію, проведену із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні й фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку⁵.

Проаналізуємо деяку технічну термінологію, зазначену у визначенні поняття «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж», щодо якої виникають дискусійні питання.

Зауважимо, що термін «канали зв'язку» на законодавчому рівні не визначено. У загальному значенні канали зв'язку є сукупністю пристроїв (передавальної та приймальної апаратури, комутаційного обладнання, ліній зв'язку, кінцевих пристроїв зв'язку), які забезпечують проходження інформації між користувачами. Зокрема, канал у сфері електронних комунікацій – це частина комунікаційної системи, яка пов'язує між собою джерело та приймача повідомлень. За середовищем розповсюдження сигналу канали поділяють на оптичні й електричні, які, своєю чергою,

поділяються на проводові та безпроводові (Communication channel...).

У цьому аспекті до каналів електрозв'язку можна віднести проводовий електрозв'язок і радіозв'язок; до проводового електрозв'язку – телефонний електрозв'язок, IP-телефонію (Internet-телефонія) тощо. До радіозв'язку, який населення використовує для власних потреб, відносять такі види електрозв'язку, як стільниковий радіозв'язок (у побуті мобільний радіозв'язок), супутниковий радіозв'язок та ін.

Зокрема, слово «зв'язок» є багатозначним. Відповідно до тлумачного енциклопедичного словника сучасної української мови, поняття «зв'язок» означає: 1) спілкування, можливість спілкування з ким-, чим-небудь; 2) засіб спілкування на відстані; 3) установу чи установи, що забезпечують технічні засоби спілкування на відстані; 4) ділові, офіційні тощо відносини, стосунки між ким-, чим-небудь; 5) співвідношення між різними факторами, явищами, подіями тощо, засновані на взаємозалежності та взаємозумовленості; 6) внутрішню близькість із ким-, чим-небудь; 7) міцне сполучення, скріплення, з'єднання чого-небудь із чимсь (Busel, 2002, р. 356). З огляду на це, термін «зв'язок» можна визначити як засіб спілкування на відстані. Проте зв'язок охоплює і технічні засоби комунікації для передавання різного виду інформації, сигналів як канал зв'язку. Дії зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж слід сприймати не лише з позиції юриспруденції, оскільки такі дії мають і технічне виконання, а й враховувати технічний аспект, тому поняття «зв'язок» слід також тлумачити з цієї позиції. У цьому контексті п. 28 ст. 2 Закону України «Про електронні комунікації» трактує зв'язок як електронну комунікацію (телекомунікацію), тобто передавання та/або приймання інформації незалежно від її типу або виду у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою технічних засобів електронних комунікацій⁶. Причому п. 130 ст. 2 цього закону зазначає, що технічні засоби електронних комунікацій – це обладнання, зокрема зі встановленим програмним забезпеченням, станції та лінійні споруди, призначені для організації електронних комунікаційних мереж⁷.

З огляду на це, пропонуємо ввести корективи до ч. 3 ст. 263 КПК України⁸ та замінити слово «канали зв'язку» на «канали електрозв'язку», яке має суто технічне спрямування, а не загальне, що може допомогти вирішити деякі технічні колізії, які можуть виникнути під час досудового розслідування.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#top>

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁶ Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#top>

⁷ Там само.

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Проаналізуємо дискусійний, на нашу думку, термін, прописаний законодавцем у ч. 3 ст. 263 КПК України¹, щодо поняття «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж», а саме – «засоби спостереження».

У загальному значенні спостереження, відповідно до тлумачного словника сучасної української мови, – це: 1. Дія за значенням спостерігати; 2. Те, що виявили, помітили після уважного розглядання, вивчення, дослідження тощо кого-, чого-небудь. Водночас «спостерігати» означає стежити, слідкувати за ким-, чим-небудь (Busel, 2002, р. 1179).

До засобів спостереження можна віднести такі оптичні пристрої, як: біноклі, зорові труби, перископи, фотоапарати з довгофокусною оптикою, телеконвектори, радіотехнічні засоби контролю місця знаходження об'єкта тощо. Отже, спостереження як дія не може використовуватися в межах зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Це зумовлено невизначеністю поняття «спостереження» у контексті електронних комунікацій. Законодавцем не визначено зміст цього терміна та перелік дій, які мають здійснюватися під час такого спостереження. Зняття інформації – це відбір даних з каналів електрозв'язку, а не візуальне спостерігання та фіксація. Тому слово «спостереження» у значенні «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» є недоречним.

Відповідно до ч. 4 ст. 263 КПК України зняття інформації з електронних комунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки². Однак у п. 3.5 наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» зазначено, що такі дії доручають лише відповідним підрозділам органів внутрішніх справ та Служби безпеки України³. Відповідна

неузгодженість пов'язана з тим, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства» до органів Національної поліції та органів безпеки додані інші правоохоронні органи, які можуть здійснювати зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, зокрема Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань⁴. Згідно з положенням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про Національну поліцію"», поняття «орган внутрішніх справ» в усіх відмінках і числах замінюють на «орган Національної поліції»⁵.

Під час зняття інформації з електронних комунікаційних мереж уповноваженими підрозділами керівники та працівники операторів електронних комунікацій зобов'язані сприяти виконанню дій зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

У цьому контексті під час зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, згідно зі ст. 121 Закону України «Про електронні комунікації», постачальник електронних комунікаційних послуг та/або мереж має надати доступ до інформації про споживача, факти надання електронних комунікаційних послуг, зокрема до даних, які опрацьовуються з метою передавання такої інформації в електронних комунікаційних мережах, що здійснюється виключно на підставі рішення прокурора, суду, слідчого судді⁶. Однак працівники слідчих та оперативних підрозділів під час зняття інформації з електронних комунікаційних мереж стикаються з проблемними ситуаціями, пов'язаними із доступом до режиму секретності деяких постачальників електронних комунікаційних послуг. Це ускладнює процедуру доступу до інформації, оскільки документи, які оформлюють на проведення дій зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, мають певний гриф секретності. Проте не всі постачальники електронних комунікаційних послуг мають такий доступ, що унеможливлює роботу з ними. Особливо це стосується постачальників інтернет-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Там само.

³ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовт. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства : Закон України від 4 жовт. 2019 р. № 187-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-20#Text>

⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про Національну поліцію" : Закон України від 23 груд. 2015 р. № 901-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/901-19#Text>

⁶ Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#top>

послуг. На нашу думку, ці питання слід вирішувати на міжвідомчому рівні.

Детальне визначення поняття «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» надано в спільному наказі Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», який, згідно з п. 1.11.5.1, дії, пов'язані зі зняттям інформації з електронних комунікаційних мереж, поділяє (деталізує) на:

контроль за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, зокрема встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється;

зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні й фіксації із застосуванням технічних засобів, зокрема встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються¹.

Однак у цьому наказі зазначено термін «зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж», що суперечить ст. 263 КПК України², у якому прописано термін «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж». Це зумовлено тим, що Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам»³ внесено зміни до ст. 263

КПК України, тобто поняття «транспортні телекомунікаційні мережі» замінено на «електронні комунікаційні мережі»⁴. Однак зміни до цієї інструкції не внесено.

Проаналізуємо деякі неузгодженості в другій частині заходу, пов'язаного зі зняттям інформації з електронних комунікаційних мереж, а саме – зняття інформації з каналів зв'язку, який здійснюється під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Зокрема, наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» акцентує під час зняття інформації з каналів зв'язку на «перетворенні ... різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються»⁵. Слово «перетворення», відповідно до тлумачного енциклопедичного словника сучасної української мови, означає: 1) надавати нового вигляду, обертати на щось інше, переводити в інший стан; 2) надавати чому-небудь іншого характеру, сили тощо; 3) різка або несподівана зміна, що відбувається з ким-, чим-небудь (Busel, 2002, р. 747). У цьому контексті є незрозумілою необхідність використання в тексті відповідного наказу словосполучення «перетворення різних видів сигналів» під час зняття інформації з каналів зв'язку. Таке формулювання не несе корисного навантаження, особливо у кримінальному провадженні, оскільки технічно перетворення сигналів здійснюється автоматично під час передачі зв'язку з аналогових систем до цифрових, зокрема мережею Інтернет, інших мереж передачі даних, і зворотно. Зазвичай під час передавання інформації каналами електрозв'язку цю функцію здійснює пристрій модем.

Деякі автори до такої дії, як зняття інформації з каналів зв'язку, відносять телексні, факсимільні, селекторні, радіорелейні, пейджингові канали обміну інформації між абонентами, комп'ютерні мережі різного рівня (Lutsyk, 2022, р. 501). На нашу думку, телексні, факсимільні, селекторні,

¹ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовт. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

³ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам: Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text>

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁵ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовт. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

радіорелейні, пейджингові канали обміну інформації між абонентами не належать до каналів зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, на чому акцентовано в понятті «зняття інформації з каналів зв'язку» згідно з п. 1.11.5.1 наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»¹. Також слід зауважити, що телексивний, факсимільний та пейджинговий види зв'язку не пов'язані з мережею Інтернет та іншими мережами передавання даних і вже багато десятиліть є неактуальними на ринку телекомунікацій. Нині замість телексивного та факсимільного видів зв'язку використовують електронну пошту. Пейджинговий зв'язок – це зв'язок передачі текстового повідомлення в межах організації, установи, підприємства, фірм тощо. Селекторний зв'язок, який також не пов'язаний з мережею Інтернет, іншими мережами передачі даних, а також електронними комунікаційними мережами, використовують для загального спілкування значної кількості людей в межах організації, установи, підприємства. Радіорелейний зв'язок має свою специфіку передачі даних і використовується для передавання інформації на велику відстань між містами як наземний зв'язок між радіорелейними станціями. Такі дії, як зняття інформації з каналів зв'язку у межах зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, здійснюються загалом із втручанням у мережу Інтернет, тому цей перелік видів зв'язку є неактуальним для дослідження.

У зв'язку з цим пропонуємо скорегувати єдину термінологію, зазначену в КПК України², з наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення

негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», який деталізує проведення негласних слідчих (розшукових) дій³.

У деяких законодавчих актах у межах забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, та державного захисту суду, працівників апарату суду й правоохоронних органів використовується термін «прослуховування телефонних переговорів», зокрема в законах України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»⁴ та «Про державний захист суду, працівників апарату суду і правоохоронних органів»⁵. Прослуховування телефонних переговорів у загальному значенні досліджувалося у межах таємниці телефонних розмов у кримінальному процесі та законодавстві України про оперативно-розшукову діяльність (Rudei, 2022); становлення та розвитку права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції як право першого покоління (Levchenko, 2021); технічних засобів прослуховування; методів і засобів придушення несанкціонованого запису (Kudynenko, 2024); реалізації конституційного права на таємницю телефонних розмов в Україні (Kaminska, Dzhuska, & Shemchuk, 2020) та інше.

Дії з прослуховування телефонних переговорів за метою, технічним забезпеченням і виконанням є ідентичними з такою дією, як зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Різниця полягає лише в тому, що до Кримінального процесуального кодексу⁶ були внесені зміни відповідно до законів, зокрема Закону України «Про електронні комунікації»⁷, натомість у законах України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному

³ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовт. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

⁴ Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>

⁵ Про державний захист суддів, працівників апарату суду і працівників правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>

⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁷ Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#top>

¹ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 жовт. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

судочинства»¹ та «Про державний захист суду, працівників апарату суду і правоохоронних органів»² відповідний термін залишився у старій редакції. З огляду на це, слід також ввести єдину термінологію в законодавчі акти, що регулюють відповідний напрям. Це важливо для єдиного тлумачення технічних термінів у спірних питаннях, які можуть виникати у кримінальному провадженні.

Проаналізуємо інші неузгодженості в законодавчих актах, пов'язані з розгалуженням понятійної термінології у сфері зняття інформації з електронних комунікаційних мереж.

Конституція України регулює зняття інформації з електронних комунікаційних мереж як тимчасове обмеження конституційних прав людини та громадянина, зокрема в ст. 31 відповідного закону зазначено, що «кожному гарантується таємниця листування, *телефонних розмов*, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігання злочинів чи з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо»³.

Як продовження цієї конституційної норми у сфері кримінального провадження Кримінальний процесуальний кодекс України, визначаючи таємницю спілкування, у ст. 14 регламентує, що

«1. Під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, *телефонних розмов*, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування. 2. Втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, з метою виявлення та запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо в інший спосіб неможливо досягти цієї мети»⁴. Однак Кримінальний процесуальний кодекс України у ст. 263 тлумачить втручання у телефонні розмови як зняття інформації з електронних комунікаційних джерел⁵. Це пов'язано з тим, що у ст. 14 КПК⁶ термін «телефонні розмови» продубльований зі ст. 31

Конституції⁷, де технічна термінологія не змінювалася зі змінами законодавства у сфері електронних комунікацій. У зв'язку з цим слід узгодити єдину термінологію в нормативно-правових актах.

Водночас поняття «зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» (у старій редакції «зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж») різні автори визначають неоднаково.

На думку професорів М. Є. Шумила та Р. М. Шаховцева, у межах кримінального процесуального права зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є різновидом втручання у приватне спілкування, під час якого за допомогою спеціальних технічних засобів уповноваженими оперативно-технічними підрозділами органів внутрішніх справ та органів безпеки на підставі ухвали слідчого судді та за дорученням слідчого здійснюються спостереження, відбір, фіксація змісту інформації, яка передається особою, а також одержання, перетворення та фіксація різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку, без відома осіб, що використовують засоби телекомунікації, для встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження (Honcharenko, Nora, & Shumylo, 2012, p. 579). Однак зняття інформації з електронних комунікаційних мереж у кримінальному процесуальному праві мають право ініціювати: слідчий (згідно з ч. 6 ст. 246 КПК України), сторона обвинувачення (ч. 2 ст. 93 КПК України) та сторона захисту (ч. 3 ст. 93 КПК України)⁸.

Інші автори в науково-практичному коментарі Кримінального процесуального кодексу України зазначають, що зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж – це спостереження, відбір та фіксація змісту інформації уповноваженими оперативними підрозділами з використанням у встановленому законодавством порядку відповідних технічних засобів, а також одержання, перетворення та фіксація різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (Bandurka et al., 2012, p. 667). Слід зауважити, що каналами електрозв'язку передається не лише сигнали, а й також телефонні розмови, які мають значення для кримінального провадження. Відповідно до ч. 6 ст. 246 КПК України проводити ці та інші негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий або за його дорученням – уповноваженні оперативні підрозділи⁹.

Деякі автори, коментуючи ст. 263 Кримінального процесуального кодексу України, стверджують, що зняття інформації з електронних

¹ Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>

² Про державний захист суддів, працівників апарату суду і працівників правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>

³ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254K/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254K/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁹ Там само.

комунікаційних мереж – це негласні слідчі (розшукові) дії, що провадиться за рішенням слідчого судді та полягає в негласному технічному відборі та документуванні розмов й іншої інформації, що передається технічними каналами зв'язку, а також в одержанні, перетворенні й фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаків, сигналів, письмового тексту, зображення, звуків, різних повідомлень), інших фактичних даних, що стосуються кримінального правопорушення (Tertyshnyk, 2026). Будь-яка інформація, що передається, чи відомості про обставини кримінального правопорушення можуть набути ознак фактичних даних тільки після відповідної процедури документального оформлення процесуальних дій. Тому каналами зв'язку фактичні дані не можуть передаватися.

Узагальнюючи зазначене, слід виокремити головні ознаки та правові засади поняття зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, з урахуванням процесу застосування, а саме:

- є одним із різновидів втручання у приватне спілкування, доступом до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним;

- регулюються основними законодавчими актами Кримінального процесуального кодексу України¹ та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»²;

- наявні електронні комунікаційні й інформаційні мережі та системи, якими здійснюється передавання чи/або прийом інформації;

- до електронних комунікаційних мереж можна віднести такі види зв'язку, як телефонний електрозв'язок, IP-телефонія, радіорелейний зв'язок, стільниковий радіозв'язок (мобільний зв'язок), супутниковий радіозв'язок;

- спеціальний статус суб'єктів здійснення цієї дії. До таких суб'єктів відносять відповідні уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки згідно з ч. 4 ст. 263 КПК³, які здійснюють таку діяльність за дорученням слідчого на підставі ухвали слідчого судді, що передбачено правовими актами, а також учасники кримінального провадження відповідно до ч. 3 ст. 93 КПК України⁴;

- власне самі спеціальні технічні засоби, які застосовують для одержання інформації з електронних комунікаційних мереж;

- мета застосування, тобто ці заходи здійснюються для відбору та фіксації змісту інформації, що мають значення у кримінальному провадженні;

- одержання й фіксація різних видів сигналів, що передаються каналами електрозв'язку, без відома осіб, які використовують технічні засоби електронної комунікації;

- процес застосування технічних засобів електронних комунікацій має відповідати таким вимогам, зокрема: дії з їхнього застосування є правомірними, якщо вони передбачені законом і не суперечать йому; можливість їх застосування визначено їх науковою обґрунтованістю, об'єктивністю та достовірністю одержуваних результатів; вони мають не суперечити етичним нормам, не принижувати честь і гідність осіб, щодо яких застосовуються; їх застосування має відповідати вимогам безпеки.

Аналізуючи зазначене та враховуючи процесуальну складову нашого дослідження, вважаємо, що зняття інформації з електронних комунікаційних мереж є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться за рішенням слідчого судді та полягає в негласному отриманні й документуванні змісту телефонних розмов, звуків, іншої інформації та сигналів, знаків, що передаються каналами електрозв'язку, мережами передачі даних уповноваженими особами, у встановленому законодавством порядку, що мають значення у кримінальному провадженні.

Отже, питання особливостей зняття інформації з електронних комунікаційних мереж є важливим з теоретичного й практичного аспектів. Крім того, для забезпечення активної протидії кримінальній протиправності правоохоронна діяльність має постійно вдосконалюватися незалежно від можливостей новітніх науково-технічних засобів, ефективності тактичних прийомів, методів і способів їх застосування. Тому вдосконалення кожного з елементів науково-технічного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень здійснюється з урахуванням сучасних науково-технічних досягнень і потреб практики та має важливе процесуальне значення.

Висновки

Конкретизовано визначення поняття зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; окреслено коло уповноважених осіб, які здійснюють таку діяльність, а також виокремлено чинні нормативно-правові акти, що регулюють зняття інформації з електронних комунікаційних мереж і прослуховування телефонних переговорів. Проаналізовано міжнародно-правові документи, що регулюють зняття інформації з електронних

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

² Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁴ Там само.

комунікаційних мереж. Узагальнено головні ознаки, з яких формується відповідна негласна слідча (розшукова) дія. Здійснено порівняння та проаналізовано поняття прослуховування телефонних переговорів і зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Запропоновано до електронних комунікаційних мереж відносити такі види зв'язку, як телефонний електрозв'язок, IP-телефонія, радіорелейний зв'язок, стільниковий радіозв'язок (мобільний зв'язок), супутниковий радіозв'язок. Для ефективного вирішення на практиці проблемних питань зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж слід розробити та узгодити єдиний підхід до технічної термінології у законодавчих актах відповідно до чинних, що регулюють електронні комунікації. Надані матеріали можуть становити методологічне підґрунтя

ефективного виявлення та розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, з огляду на те, що в реаліях сьогодення практики, а також наукова спільнота плідно працюють над новими рішеннями, розробляють інноваційні методи та засоби документування кримінальних правопорушень.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Bandurka, O.M., Blazhivskyi, Ye.M., & Burdal, Ye.P. (et al.). (2012). *Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and Practical Commentary* (Vol. 1). V.Ya. Tatsii (Eds.). Kharkiv: Pravo.
- [2] Busel, V.T. (Eds.). (2002). *Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language*. Kyiv; Irpin: Perkun.
- [3] Communication channel. Site "Wikipedia". Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%B7%D0%B2%27%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D1%83
- [4] Dryzhakova, D. (2023). Regulatory and legal regulation in the field of countering unauthorized interference in the operation of information and telecommunication systems, computer networks or telecommunication networks. *Law of Ukraine*, 11, 116-123. DOI: 10.33498/louu-2023-11-116
- [5] Honcharenko, V.H., Nora, V.T., & Shumylo, M.Ye. (Ed.). (2012). *Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and Practical Commentary*. Kyiv: Justinian.
- [6] Hryshchenko, S.M., & Stepanov, V.A. (2021). Conditions for autonomous access to information when removing information from electronic communication networks. *Information and Law*, 1(36), 123-127. DOI: 10.37750/2616-6798.2021.1(36).238192
- [7] Humeniuk, A.S. (2024). Secret investigative (search) actions in special legal situations: problems of admissibility of evidence. *Law and public administration*, 2, 487-495. DOI: 10.32782/pdu.2024.2.66
- [8] Kaminska, N., Dzhuska, A., & Shemchuk, V. (2020). Implementation of the constitutional right to secrecy of telephone conversations in Ukraine. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 25(1), 100-109. DOI: 10.33270/01201141.100
- [9] Krymskyi, T.S. (2020). Ways of committing crimes related to unauthorized access to computer networks and telecommunications networks. *Legal Science*, 7(109), 331-338. DOI: 10.32844/10.32844/2222-5374-2020-109-7.42
- [10] Kudynenko, M.V. (2024). Technical means of wiretapping. Methods and means of suppressing unauthorized recording. *Internauka*, 6. DOI: 10.25313/2520-2057-2024-6-10001
- [11] Levchenko, A.V. (2021). The formation and development of the right to secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraph and other correspondence as a first-generation right. *Human Rights in Ukraine and Foreign Countries: Traditions and Innovations*, 341-359. DOI: 10.36059/978-966-397-235-0-12
- [12] Lutsyk, V.V. (2022). Extraction of information from electronic communication networks: a novel focus. *Legal Scientific Electronic Journal*, 8(22), 500-504. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-8/113
- [13] Poplavska, A.M. (2024). Peculiarities of conducting covert investigative (search) actions in the legislation of Germany and Ukraine. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4, 653-658. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.04.108
- [14] Prokopchenko, S.V. (2025). Legal regulation in the EU of access to information in electronic communication networks. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Series "Political Science. Sociology. Law"*, 3(67), 130-137. DOI: 10.20535/2706-5626.2025.3(67).343513
- [15] Rendarenko, H., & Sharko, V. (2025). Current issues of regulatory and legal support in the field of special technical means of removing information from communication channels and other technical means of secretly obtaining information. *Criminal Law and Process*, 1(17), 280-284. DOI: 10.32703/2663-6352/2025-1-17-280-284

- [16] Rudei, V.S. (2022). The Secret of Telephone Conversations in Criminal Proceedings and the Legislation of Ukraine on Operational and Investigative Activities. *New Ukrainian Law*, 1, 152-157. DOI: 10.51989/nul.2022.1.23
- [17] Shai, R. (2021). Covert investigative (search) actions and operational-search measures: their common and distinctive features and problems of regulatory regulation. *European Perspectives*, 4, 114-119. DOI: 10.32782/ep.2021.4.17
- [18] Shcherbyna, L.I. (2024). Results of covert investigative (search) actions and operational-search measures related to interference in private communication: problematic issues of use in criminal proceedings. *Scientific notes of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series "Legal Sciences"*, 35(74), 3, 151-157. DOI: 10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/25
- [19] Stepanov, V., & Hryshchenko, S. (2021). Technical means for covertly removing information from electronic communication networks. *Scientific Bulletin of the Dnipro State University of Internal Affairs*, 4, 280-284. DOI: 10.31733/2078-3566-2021-4-280-284
- [20] Tahiiev, S., Puzyrov, M., & Ivashko, S. (2023). Covert investigative (detective) actions in wartime: some theoretical and practical aspects (part 1). *Scientific Bulletin of the Dnipro State University of Internal Affairs*, 1, 78-84. DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-78-84
- [21] Tertysnyk, V. (2026). *Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and Practical Commentary* (23th ed., rev.). Kyiv: Alerta.
- [22] Zinevych, A.M. (2024). Covert investigative and search actions in operational and search activities. *Our Law*, 1, 131-137. DOI: 10.32782/np.2024.1.16

Список використаних джерел

- [1] Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдаль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.
- [2] Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перкун, 2002. 1440 с.
- [3] Канал зв'язку. *Вікіпедія*: [сайт]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%B7%D0%B2%27%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D1%83
- [4] Дрижакова Д. Нормативно-правове регулювання у сфері протидії несанкціонованому втручання у роботу інформаційно-телекомунікаційних систем, комп'ютерних мереж чи мережі електрозв'язку. *Право України*. 2023. № 11. С. 116–123. DOI: 10.33498/loi-2023-11-116
- [5] Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренко, В. Т. Нора, М. Є. Шумило. Київ : Юстініан, 2012. 1328 с.
- [6] Грищенко С. М., Степанов В. А. Умови автономного доступу до інформації під час зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. *Інформація і право*. 2021. № 1(36). С. 123–127. DOI: 10.37750/2616-6798.2021.1(36).238192
- [7] Гуменюк А. С. Негласні слідчі (розшукові) дії в умовах особливих правових ситуацій: проблеми допустимості доказів. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 487–495. DOI: 10.32782/pdu.2024.2.66
- [8] Камінська Н., Джуська А., Шемчук В. Реалізація конституційного права на таємницю телефонних розмов в Україні. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2020. № 25 (1). С. 100–109. DOI: 10.33270/01201141.100
- [9] Кримський Т. С. Способи вчинення злочинів, пов'язаних з несанкціонованим доступом до комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку. *Юридична наука*. 2020. № 7(109). С. 331–338. DOI: 10.32844/10.32844/2222-5374-2020-109-7.42
- [10] Кудиненко М. В. Технічні засоби прослуховування. Методи та засоби придушення несанкціонованого запису. *Інтернаука*. 2024. № 6. DOI: 10.25313/2520-2057-2024-6-10001
- [11] Левченко А. В. Становлення та розвиток права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції як право першого покоління. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: традиції та новації*. 2021. С. 341–359. DOI: 10.36059/978-966-397-235-0-12
- [12] Луцик В. В. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж: фокус новел. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8 (22). С. 500–504. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-8/113
- [13] Поплавська А. М. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій в законодавстві Німеччини та України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 653–658. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.04.108
- [14] Прокопченко С. В. Правове регулювання в ЄС доступу до інформації в електронних комунікаційних мережах. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія «Політологія. Соціологія. Право». 2025. № 3(67). С. 130–137. DOI: 10.20535/2706-5626.2025.3(67).343513

- [15] Рендаренко Г., Шарко В. Актуальні питання нормативно-правового забезпечення у сфері спеціальних технічних засобів зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації. *Кримінальне право та процес*. 2025. № 1(17). С. 280–284. DOI: 10.32703/2663-6352/2025-1-17-280-284
- [16] Рудей В. С. Таємниця телефонних розмов у кримінальному процесі та законодавстві України про оперативно-розшукову діяльність. *Нове українське право*. 2022. Вип. 1. С. 152–157. DOI: 10.51989/nul.2022.1.23
- [17] Шай Р. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: їх спільні та відмінні риси і проблеми нормативного регулювання. *Європейські перспективи*. 2021. № 4. С. 114–119. DOI: 10.32782/ep.2021.4.17
- [18] Щербина Л. І. Результати негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування: проблемні питання використання в кримінальному провадженні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2024. Т. 35 (74). № 3. С. 151–157. DOI: 10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/25
- [19] Степанов В., Грищенко С. Технічні засоби для негласного зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 280–284. DOI: 10.31733/2078-3566-2021-4-280-284
- [20] Тагієв С., Пузирьов М., Івашко С. Негласні слідчі (розшукові) дії в умовах війни: окремі теоретичні та практичні аспекти (частина 1). *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 78–84. DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-78-84
- [21] Тертишник В. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 23-тє, доповн. і переробл. Київ : Алерта, 2026. 1108 с.
- [22] Зіневич А. М. Негласні слідчі розшукові дії в оперативно-розшуковій діяльності. *Наше право*. 2024. № 1. С. 131–137. DOI: 10.32782/np.2024.1.16

KOBETS Mykola

PhD in Law, Senior Research Fellow, Associate Professor of the Department of Operational and Search Activities and National Security of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2233-0946>

Removing Information from Electronic Communication Networks as a Covert Investigative (Search) Action: Interpretation, Legal Aspects

Abstract. In the process of research, the issue of defining the concept of removing information from electronic communication networks from the standpoint of technical terminology was raised. In practice, this leads to some legal inconsistencies and legal conflicts during criminal proceedings, which determines the purpose of this article. The methodological basis of the research is general scientific and special methods, in particular dialectical, formal-logical (abstraction, logic, induction, deduction, synthesis), system analysis, sociological, terminological, theoretical generalization. The scientific novelty of the results obtained lies in specifying the definition of the concept of removing information from electronic communication networks. In addition, a comparison was made of the concepts of wiretapping and removing information from electronic communication networks used in current legislative acts, and in this context, a legal emphasis was placed on the use of the term "telephone conversations". The legislative acts and international regulatory documents regulating the removal of information from electronic communication networks are analyzed. It is proposed to include such types of communication as telephone telecommunications, IP-telephony, radio relay communication, cellular radio communication (mobile communication), and satellite radio communication as electronic communication networks. The main features that form the covert investigative (search) action to remove information from electronic communication networks are summarized. To conduct an effective pre-trial investigation, a single technical terminology should be introduced, taking into account the main positions of the current legislative acts regulating electronic communication, which is a practical component when resolving procedural issues on removing information from electronic communication networks in criminal proceedings.

Keywords: wiretapping; interference in private communication; telecommunications; communication channels; means of communication; investigative (search) actions.